

Sygn. akt I ACa 678/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2016 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Dariusz Kłodnicki

Sędziowie: SSA Aleksandra Marszałek (spr.)

SSA Iwona Biedroń

Protokolant: Justyna Łupkowska

po rozpoznaniu w dniu 13 kwietnia 2016 r. we Wrocławiu na rozprawie

sprawy z powództwa **Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W.**

przeciwko **I. W.**

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Opolu

z dnia 17 września 2014 r. sygn. akt I C 233/12

- 1. zmienia zaskarżony wyrok w pkt I i II w ten sposób, że zasądza od pozwanej na rzecz strony powodowej 220.582,97 zł (dwieście dwadzieścia tysięcy pięćset osiemdziesiąt dwa 97/100) zł z ustawowymi odsetkami od dnia 26 października 2012 r. jednocześnie zastrzegając pozwanej prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do nieruchomości położonej w C., dla której Sąd Rejonowy w Opolu prowadzi księgę wieczystą KW nr (...), przy czym, odnośnie do kwoty 201.541,30 zł co do całości nieruchomości, a do kwoty 19.041,67 zł co do udziału nieruchomości w wysokości 1/2, oddala powództwo w pozostałym zakresie, zmienia także pkt III i IV i zasądza od pozwanej na rzecz powódki 6.034 zł kosztów postępowania;**
- 2. oddala obie apelacje w pozostałym zakresie;**
- 3. zasądza od pozwanej na rzecz powódki 2.867 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 17 września 2014 r. Sąd Okręgowy w Opolu zasądził od pozwanej I. W. na rzecz strony powodowej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. 75 277 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 26 października 2012 r. zastrzegając prawo pozwanej do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do nieruchomości stanowiącej jej własność, położonej w C., dla której Sąd Rejonowy w Opolu prowadzi księgę wieczystą KW nr (...) oraz oddalił dalej idące powództwo, bowiem powódka dochodziła kwoty 257 342 zł. Sąd ten ustalił, że opisana wyżej nieruchomość obciążona jest hipotekami zwykłymi przymusowymi na rzecz

powódki z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, przy czym wpisów tych dokonano w latach 2000 – 2008 i obejmowały one należności dotyczące ubezpieczenia społecznego z różnych tytułów i różnych okresów poczynając od 1997 roku. Dwie pierwsze hipoteki na kwotę 51 679 i 1976,38 zł wpisane zostały jeszcze, jako ustawowe i obejmowały wierzytelności z tytułu zaległych składek wraz z odsetkami, w przypadku pozostałych, jako zabezpieczoną wierzytelność wskazywano zaległe składki a niekiedy też koszty upomnienia. Obciążona nieruchomością stanowiła wspólność majątkową pozwanej i jej męża A. W., dłużnika osobistego powódki, przeciwko któremu prowadziła ona postępowania egzekucyjne - administracyjne do marca 2001 i sądowe do stycznia 2012 r.

Wyrokiem z dnia 4 listopada 2004 r. Sąd Rejonowy w Opolu zniósł wspólność majątkową między pozwaną i A. W. z dniem 1 stycznia 1995 r., a postanowieniem z 6 maja 2009 r. zniósł współwłasność nieruchomości przyznając ją na własność pozwanej bez obowiązku spłat. Sąd pierwszej instancji uznał, że pozwana, jako dłużnik rzeczowy powódki powinna odpowiadać do wysokości kwot zaległych składek, to jest do kwoty 75 277 zł. Nie uwzględnił wprawdzie podnoszonego zarzuty przedawnienia odsetek, przyjmując, że do przedawnienia nie doszło, ale uznał, że żądanie ich zasądzenia jest bezzasadne. Co do hipotek wprost obejmujących tę zaległość oddalił powództwo powołując się na art. 5 k.c., do pozostałych przyjął, że odsetki nie zostały nimi zabezpieczone, nie ujęto ich, bowiem we wpisie hipoteki. Powołując się na art. 5 k.c. wskazał na ogromną dysproporcję między należnością główną a kwotą odsetek i dochodzenie od dłużnika rzeczowego kwot trzykrotnie wyższych od sumy hipotek oraz brak aktywności powoda w dochodzeniu swej wierzytelności przez okres kilkunastu lat.

Apelacje od powyższego wyroku wniosły obie strony.

Powódka domagała się zmiany wyroku i zasądzenia dalszej kwoty 182 065,41 zł z ustawowymi odsetkami od 26 października 2012 r. oraz zmiany orzeczenia o kosztach. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, a to art. 5 k.c. przez przyjęcie, że roszczenie o odsetki jest nadużyciem prawa i art. 69 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2009 r. przez uznanie, że wierzytelność o odsetki powinna być wyraźnie oznaczona we wpisie hipoteki a także naruszenie norm postępowania a to art. 233 k.p.c. i stwierdzenie, że zastosowanie art. 5 k.c. uzasadnione jest niekorzystaniem przez wierzyciela z możliwości dochodzenia należności, co doprowadziło do osiągnięcia przez dochodzone odsetki wysokości określonej w uzasadnieniu, jako „horrendalna”, mimo, że prowadzone były postępowania egzekucyjne a przerwy w nich spowodowane były zmianami własnościowymi odnośnie do nieruchomości dokonywanymi przez pozwaną i jej męża i zmianami wpisów w księdze wieczystej, bowiem po zniesieniu wspólności dokonano zmian przez wpis hipotek tylko na udziale dłużnika A. W..

Pozwana wniosła o zmianę wyroku i oddalenie powództwa. Zarzuciła naruszenie art. 65 ustawy o księgach wieczystych i hipotece przez zastrzeżenie dla pozwanej prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do nieruchomości, gdy powinno jej przysługiwać prawo do powoływania się na ograniczenie jej odpowiedzialności do udziału w nieruchomości w 1/2., naruszenie art. 5 k.c. przez przyjęcie, że nie stanowi nadużycia prawa żądanie powoda w zakresie zapłaty należności głównej, naruszenie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, bowiem tytuły wykonawcze stanowiące podstawę wpisów wystawiane były wyłącznie przeciwko dłużnikowi osobistemu a nie przeciwko pozwanej oraz art. 382 § 2 k.p.c.

Sąd Apelacyjny zważył: apelacje są w części uzasadnione, przy czym apelacja pozwanej w nieznacznym zakresie.

W toku postępowania apelacyjnego uzupełniono ustalenia faktyczne. W oparciu o prawomocny wyrok Sądu Rejonowego w Opolu z 11 marca (...). (sygn.. IX C 1223/14) i wyrok Sądu Okręgowego w Opolu z 16 grudnia 2015 r. (II Ca 945/15) ustalono, iż orzeczeniami tymi uzgodniono treść księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, w ten sposób, że polecono wpisać w dziale IV księgi wieczystej nr (...), iż hipoteki przymusowe zwykle ustanowione na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w kwotach 10 818 zł, 7 038 zł, 2886 zł, 878 zł obciążają udział w wysokości 1/2 prawa własności nieruchomości oraz w pozostałym zakresie, to jest co do hipotek w kwotach 51 679 zł i 1976,38 zł powództwo oddalono.

Odnośnie do apelacji strony powodowej:

Przede wszystkim podzielić trzeba zarzut apelacji, iż brak w sprawie podstaw do zastosowania art. 5 k.c. i uznania, że powódka czyni ze swego prawa użytek sprzeczny z zasadami współżycia społecznego w zakresie dochodzenia odsetek od zaległych kwot składek. Wysokość odsetek ustawowych określana, jako horrendalna w motywach zaskarżonego wyroku ustanowiona jest właściwymi przepisami prawa, nie jest, więc ani dowolna ani trudna do ustalenia przez dłużnika. Dwie pierwsze hipoteki, stanowiące najistotniejsze obciążenie nieruchomości, wpisane jeszcze, jako ustawowe zawierają zapis o zabezpieczeniu nimi nie tylko kwot składek, ale także odsetek od nich. Nie wymagało znacznych starań, by poznać ich wysokość i powstające w wyniku ich naliczania zadłużenie. Zgodnie ze zbliżonym brzmieniem przepisów ustaw z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. 2015, poz. 121 tekst jednolity -art. 23) i z 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 1989 r., nr 25, poz. 137 ze zm.) od nieopłaconych w terminie składek Zakład Ubezpieczeń Społecznych pobiera odsetki za zwłokę w wysokości określonej przepisami o zobowiązaniach podatkowych (art. 34). Znaczna kwota odsetek wynika przede wszystkim z upływu czasu od powstania zadłużenia i braku spłat ze strony dłużników, a nie z wysokości odsetek ustawowych liczonych według zasad ordynacji podatkowej. Nie można też czynić powódce zarzutu opieszałości w dochodzeniu wierzytelności. Egzekwowanie należności jest, co do zasady prawem a nie obowiązkiem wierzyciela i może on je realizować w dowolny sposób, natomiast w interesie dłużnika jest zminimalizowanie obciążeń i to on powinien podejmować stosowne kroki. Zauważyć jednak trzeba, że wbrew stanowisku Sądu pierwszej instancji strona powodowa prowadziła niemal przez cały objęty sporem okres postępowanie egzekucyjne – do roku 2001 administracyjna a następnie do 2012 r. sądowe. To dokonywane przez pozwaną i jej męża własnościowe przekształcenia w zakresie spornej nieruchomości spowodowały zmiany w zakresie postępowania egzekucyjnego i rozdzielanie pomiędzy dłużnikiem osobistym a rzeczowym. Godzi się, bowiem zauważyć, że do czasu zniesienia współwłasności A. W. - mąż pozwanej i dłużnik osobisty powódki był równocześnie dłużnikiem rzeczowym i że to przeciwko niemu toczyło się postępowanie egzekucyjne. Pozwana stała się wyłącznym dłużnikiem rzeczowym dopiero w 2009 roku, kiedy to w drodze zniesienia współwłasności otrzymała całą nieruchomość na własność bez obowiązku spłat. Wprawdzie w dacie ustanawiania omawianych hipotek nieruchomość wpisana była w księdze wieczystej, jako wspólność majątkowa pozwanej i jej męża, ale dalej okazało się, że wspólność ta została zniesiona z datą wsteczną, to jest od roku 1995, a powódka wyraziła zgodę, po powzięciu wiadomości o aktualnym statusie nieruchomości, na zmianę wpisów i obciążenie nimi tylko udziału dłużnika osobistego. W latach 2004 – 2009 pozwana nie była, więc w ogóle dłużnikiem powódki, zaś wcześniej powódka prowadziła postępowanie wobec A. W. równocześnie dłużnika osobistego i rzeczowego. W aktach sprawy znajdują się dokumenty wskazujące na działania powódki zmierzające do wyegzekwowania długu a bezskuteczność tych działań nie może obciążać wierzyciela i prowadzić do oceny kontynuacji postępowania zmierzającego do uzyskania zapłaty z tytułu zaległych składek, jako sprzecznego z zasadami współżycia.

W tej sytuacji za uzasadnione uznać należało roszczenie, co do zapłaty kwoty 199 204,40 zł, to jest kwoty składek zabezpieczonych najstarszymi hipotekami (październik 1996 – listopad 1997 i październik 1998 r. do grudnia 1998 r.) i kwoty odsetek ustawowych za opóźnienie według wysokości wynikającej z ordynacji podatkowej (art. 23 i 34 obu obowiązujących w spornym okresie ustaw ubezpieczeniowych). Powódka w piśmie z dnia 30 czerwca 2015 r. wskazała sposób naliczenia dochodzonej należności - to jest wysokość składek za każdy miesiąc i wysokość odsetek naliczonych do daty przedawnienia. Doprowadziło to do niewielkiej korekty roszczenie względem dochodzonego pozwem, bowiem strona pozwana w nieznacznym zakresie skorygowała naliczanie odsetek uwzględniając zgłaszany w toku postępowania zarzut przedawnienia roszczenia o odsetki. Co do należności głównej obowiązuje, bowiem zasada wyrażona w art. 77 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2013, poz. 707 - tekst jednolity z dalszymi zmianami), zgodnie z którą przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie narusza uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej (art. 77 w tej części nie zmienił w omawianym okresie brzmienia).

W ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych zdefiniowane jest pojęcie należności z tytułu składek – są nimi mianowicie składki, odsetki za zwłokę, koszty egzekucyjne, dodatkowa opłata i opłata prolongacyjna (art. 24 ust. 2, w poprzedniej ustawie art. 35). Ustawy szczególne dotyczące ubezpieczeń społecznych wprowadziły odrębny od przewidzianego w k.c. okres przedawnienia należności z tytułu składek w skład, których wchodzi, co wynika z przytoczonej definicji, także odsetki za zwłokę. Analiza powyższych przepisów prowadzi, więc do wniosku, wbrew

zarzutom podnoszonym w toku procesu, że także odsetki od zaległych składek przedawniają się w wymienionych tam okresach, to jest 5 lat do dnia 24 listopada 1998 r. (art. 35 ustawy z 25 listopada 1986 r.), kolejny okres to również 5 lat z ustawy o z 13 października 1998 r.), zmieniony od 1 stycznia 2003 r. na okres 10 – letni (ustawa z 18 grudnia 200 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2002 r., nr 241. poz. 2074), który zmieniono ponownie na lat 5. Już powyższe wskazuje, że podnoszony zarzut przedawnienia wskazujący na 3 – letni okres przedawnienia roszczenia odsetkowego nie może się ostać.

Dalej wskazać trzeba, pozostając przy kwestii przedawnienia, że powódka niemal przez cały czas prowadziła postępowania egzekucyjne najpierw administracyjne a potem sądowe. Wprawdzie kierowane ono było przez dłużni czas do A. W., tym niemniej nie można nie dostrzec, że był on nie tylko dłużnikiem osobistym, ale też rzeczowym, przez pewien czas wyłącznym. Nie można, więc uznać, że podejmowane wobec niego działania egzekucyjne nie przerwały biegu przedawnienia w stosunku do pozwanej. Czynności podejmowane wobec każdego z dłużników rzeczowego muszą wywierać skutek także wobec kolejnych, inaczej idea zabezpieczenia hipotecznego stałaby się fikcją, skoro nowy nabywca nieruchomości mógłby się stać jej właścicielem już po upływie okresu przedawnienia, gdyby nie jego przerwa wywołana działaniami zmierzającymi do egzekucji długu wobec jego poprzedników – dłużników rzeczowych.

Zgodnie z art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie ulegają przedawnieniu należności z tytułu składek zabezpieczonych hipoteką lub zastawem, jednakże po upływie terminu przedawnienia należności te mogą być egzekwowane tylko z przedmiotu hipoteki lub zastawu do wysokości zaległych składek i odsetek za zwłokę liczonych do dnia przedawnienia. Stosownie do treści powyższego przepisu rozliczenie strona powodowa przedstawiła w piśmie z dnia 30 czerwca 2015 r. Nie zostało ono zakwestionowane. Zresztą zarzut przedawnienia podnoszony był nader ogólnikowo i opierał się na błędnym założeniu trzyletniego okresu przedawnienia roszczenia odsetkowego. Pozwana nigdzie nie wskazała, jakie należności i w jakim zakresie uważa za przedawnione, a przyjęcie dłuższych okresów przedawnienia wynikających z przepisów ustaw o ubezpieczeniu społecznym zarzuty te czynią chybionymi. Godzi się również podkreślić, że przez kilka lat pozwana w ogóle nie była dłużnikiem powódki, bowiem po zniesieniu wspólności majątkowej z datą wsteczną to jest od 1995 r. nieruchomości stała się współwłasnością w częściach ułamkowych i doszło do zmiany wpisu i obciążenia hipoteką wyłącznie udziału A. W., który stał się wyłącznie dłużnikiem powódki – osobistym i rzeczowym. Dopiero na skutek zniesienia współwłasności postanowieniem z dnia 6 maja 2009 r. pozwana stała się wyłączną właścicielką obciążonej nieruchomości z tą datą powódka mogła, więc podejmować wobec niej działania. Pozew w sprawie wpłynął zaś w kwietniu 2012 r. Nadto ustalenie Sadu pierwszej instancji, iż nie doszło do przedawnienia nie zostało skutecznie w apelacji podważone.

Chybionymi są natomiast zarzuty apelacji powódki wskazujące na objęcie dalszymi hipotekami także roszczenia o odsetki od zaległych składek. Przede wszystkim takie zabezpieczenie nie wynika wprost z wpisów, wyraźnie, bowiem mowa w nich o składkach, czasami o kosztach upomnień. Sąd pierwszej instancji szczegółowo kwestię zakresu spornych hipotek rozważył i zajęte w orzeczeniu stanowisko zasługuje na pełną aprobatę. Można jeszcze zauważyć, że w sprawie mamy do czynienia z hipotekami przymusowymi wpisanymi na podstawie tytułów wykonawczych. Z dołączonych do akt dokumentów – postanowień o umorzeniu egzekucji toczących się na ich podstawie wynika, że jako przedmiot egzekucji wskazano konkretne składki w wyszczególnionej wysokości. Nie ma w tych dokumentach mowy o odsetkach a inne dowody nie zostały przez powódkę zaoferowane, w aktach bowiem znajdują się tytuły ale dotyczące hipotek, co do których nie było wątpliwości, że obejmują one także odsetki za zwłokę w zapłacie składek. Czyni to roszczenie zasadnym co do dalszej kwoty 18 778, 32 zł (po zsumowaniu kwot składek zabezpieczonych pozostałymi hipotekami, poza wyżej omówionymi) i co do kwoty 263,35 zł ujętych we wpisie hipotek kosztów upomnienia.

Łącznie z wyżej omówionymi należnościami daje to kwotę 220 582,97 zł z ustawowymi odsetkami od 26 października 2012 r. , przy czym jest to data po dacie doręczenia pozwu, która, przyjęta przez Sąd pierwszej instancji nie została zakwestionowana.

Przechodząc do zarzutów apelacji pozwanej, przy czym ten dotyczący art. 5 k.c. i zastosowania go w szerszym zakresie, wobec powyższego stanowiska staje się oczywiście bezzasadny, uznać trzeba za częściowo zasadny zarzut dotyczący prawa pozwanej do powoływania się na ograniczenie jej odpowiedzialności do udziału w 1/2 w prawie

własności nieruchomości. Jak już wyżej ustalono w przedmiocie wpisów hipotek zapadł wyrok Sądu Rejonowego w Opolu, którym uzgodniono treść księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym i polecono wpisać, że hipoteki w wyszczególnionych kwotach, poza dwoma najstarszymi, obciążają udział w wysokości 1/2 prawa własności nieruchomości objętej księgą wieczystą (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Opolu. Orzeczenie to wiąże Sąd w niniejszym postępowaniu (art. 365 k.p.c.), co czyniło koniecznym zmianę orzeczenia i ograniczenie odpowiedzialności pozwanej, co do wskazanych w wyroku Sądu Rejonowego hipotek do udziału w 1/2 w nieruchomości pozwanej, w pozostałym zakresie powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym zostało oddalone, co z kolei odnośnie do dwu pierwszych czasowo hipotek ograniczenie odpowiedzialności pozwanej pozostawiało bez zmian, czyli co do całości obciążonej hipoteką nieruchomości.

Chybiony jest natomiast zarzut dotyczący naruszenia art. 26 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Uszło, bowiem uwadze pozwanej, co trafnie podnosi powódka, że pierwsze hipoteki stanowiące największe i najstarsze obciążenie nieruchomości były hipotekami ustawowymi. Zgodnie z wówczas obowiązującymi przepisami hipoteka taka obejmowała wszystkie nieruchomości dłużnika i powstawała z dniem wydania przez Zakład decyzji określającej wysokość należności z tytułu składek. Z dniem 5 czerwca 2001 r, po zmianie treści art. 26 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń należności z tytułu składek są zabezpieczane hipotekami przymusowymi. Hipoteka w kwocie 10 818 zł wpisana została w oparciu o tytuł wystawiony na obojga małżonków ((...)) zaś w pozostałym zakresie tak tytuły jak i egzekucja kierowane były przeciwko A. W. i jego ułamkowemu udziałowi w nieruchomości. Pozwana stała się zaś samodzielnym dłużnikiem rzeczowym dopiero w 2009 r., gdy wszystkie sporne hipoteki były już wpisane w księgę wieczystej.

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 328 k.p.c. Uzasadnienie Sądu pierwszej instancji odpowiada wymogom przepisów postępowania, zawiera wszystkie niezbędne elementy a jego ustalenia posłużyły za podstawę niniejszego orzeczenia.

Dokonano także zmiany orzeczenia o kosztach, zgodnie z wynikiem procesu i zasadą z art. 100 k.p.c., przy przyjęciu wygranej powódki w 85%.

Z tych wszystkich względów na mocy art. 386 § 1 i 385 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

Orzeczenie o kosztach oparto na art. 100 k.p.c., część końcowa, bowiem w apelacji powódka uległa w nieznacnej części.